

Positie van de kunstenaar

Position paper

04

overleg kunstorganisaties

Inleiding

De studie 'Loont passie' uit 2016 bevestigde andermaal dat het kunstenaarsberoep in veel gevallen gelijk staat met werk- en inkomensonzekerheid. Wat evident zou moeten zijn – een correcte betaling, de opbouw van sociale rechten, het uitbouwen van een professionele carrière –, botst telkens opnieuw op administratieve, praktische en financiële grenzen. Hoe kan dat, voor een beroepsgroep die zijn eigen statuut heeft en in een sector die de nadruk almaar sterker legt op professionaliseren? Verkopen kunstenaars hun werk systematisch onder de prijs? Weigeren culturele instellingen correct te betalen? Of schiet de verantwoordelijke overheid te kort?

Enkele cijfers

- Slechts **1 op de 10 professionele kunstenaars komt rond** van artistiek werk alleen.

- **Mediaan** van het **nettojaarincome** (2013) van:

Achtergrond

Wie vandaag professioneel kunstenaar wil zijn, moet zich bijna per definitie verhouden tot moeilijke sociaal-economische voorwaarden. Knokken voor werk is geen uitzondering in een veld dat overloopt van het talent, maar waarin correct betaalde opdrachten schaars zijn. Flexibiliteit is een must: om brood op de plank te krijgen en om zichtbaar te blijven. Dat betekent veel opdrachten en jobs combineren: soms binnen, vaak ook buiten de sector. Uit het onderzoek 'Loont passie' bleek dat 40% van de podiumkunstenaars en de beeldend kunstenaars een job buiten de sector uitoefent. Voor muzikanten en componisten gaat het om 1 op de 3. Dat doen ze niet alleen omdat hun artistieke praktijk niet genoeg

Kunstenaars jongleren met jobs, vaak ten koste van een sociaal- en familieleven.

inkomsten oplevert, maar ook en vooral om die praktijk te kunnen financieren. Kunstenaars jongleren dus met opdrachten en jobs, vaak ten koste van een sociaal en familieleven. Voor wie in bepaalde disciplines zit, zeker als ze marktgelieerd zijn, is de situatie trouwens vaak nóg precairder dan voor anderen. Dat geldt onder meer voor beeldend kunstenaars en artiesten uit het pop- en rockcircuit.

Ondermaatse subsidiëring, ondermaatse verloning

Veel kunstenaars halen dus weinig inkomsten uit hun artistieke praktijk. Een van de redenen daarvoor is dat een groot deel van hun werk onbezoldigd blijft: artistieke ontwikkeling bijvoorbeeld, maar ook prospectie, onderzoek, preproductie en zakelijk werk. Waarom kunstenaars niet voor alle aspecten van hun werk vergoed worden? Er is te weinig geld.

De correcte vergoeding van kunstenaars is een subsidievoorwaarde van het Kunstendecreet.

Het dalend aandeel van de Vlaamse subsidies in de financieringsmix van organisaties en initiatieven heeft een nefaste invloed op de vergoeding van de prestaties van kunstenaars en andere cultuurwerkers. De correcte vergoeding van kunstenaars is nochtans een subsidievoorwaarde van het Kunstendecreet. Kunstenaars, gezelschappen, huizen of collectieven die een correcte loonbegroting meesturen met hun artistieke plannen

krijgen vandaag soms het deksel op de neus van de beoordelingscommissie. Die weigert de gevraagde bedragen dan met de boodschap dat de betrokken artiesten 'te veel' betaald zouden worden. Tegelijk zijn heel wat subsidieaanvragen eerder conservatief dan gul opge maakt. De aanvrager moet zijn plannen dan met veel te weinig middelen realiseren. Ondanks de ondermaatse verloning gaan veel projecten toch door: uit liefde voor het vak, uit angst niet meer opgepikt te worden of in de hoop dat ze een springplank zijn naar andere opdrachten met een betere financiering.

Dat is typerend voor de passie en dadendrang die niet alleen eigen is aan individuele kunstenaars en kunstwerkers, maar ook aan kunstorganisaties. Artistieke ontwikkeling, maatschappelijk engagement en innovatie zijn hun drijfveren. Tegelijk wordt de sector geconfronteerd met een grote mate van bestaansonzekerheid, beperkte budgetten en besparingen. Ook in een context waar de externe verwachtingen stijgen en de middelen slinken, blijven kunstorganisaties ernaar streven om hun beoogde output af te stemmen op hun financiële mogelijkheden, met grote aandacht voor de draagkracht en het welbevinden van hun medewerkers.

Statuut met rafelranden

Het resultaat is dat kunstenaars hun grillige arbeidspraktijk proberen onder te brengen in regelingen die eigenlijk niet bedoeld zijn om een duurzame loopbaan op te bouwen of die ontwikkeld zijn voor specifieke contexten. Neem de kleinevergoedingsregel voor kunstenaars (KVR). Dat is een forfaitaire kostenvergoeding voor wie artistieke prestaties levert of artistieke werken produceert voor rekening van een opdrachtgever. Heel wat professionele artiesten gaan daar op een structurele manier mee aan de slag, terwijl het instrument voornamelijk bedoeld is voor kleinschalige en beperkte opdrachten. Ook andere kostenvergoedingen worden vaak gebruikt om prestaties te betalen in plaats van kosten te vergoeden van iemand die prestaties levert.

Het beroep van kunstenaar is moeilijk te vatten in klassieke sociaalrechtelijke en fiscale modellen.

Daarnaast zijn er de Sociale Bureaus voor Kunstenaars (of SBK's), interimbureaus voor de artistieke sector. Via een SBK kunnen kunstenaars aan de slag bij werkgevers die geen ander personeel in dienst hebben of occasioneel werken met kunstenaars. Ook in de gevallen waarin klassieke interimarbeid mogelijk is, kunnen ze hun prestaties via een SBK laten vergoeden. Maar vandaag laten heel wat kunstenaars hun prestaties factureren door zo'n SBK ongeacht de opdrachtgever. Ook

Een onontwarbaar kluwen?

Het beroep van kunstenaar met zijn opeenvolging van los-vaste tewerkstellingen, tussenpozen zonder en periodes met heel veel werk, is dus bijzonder moeilijk te vatten in onze klassieke sociaalrechtelijke en fiscale modellen. En de specifieke maatregelen die al zijn uitgewerkt om tegemoet te komen aan de grilligheid van de tewerkstellingen, schieten in een aantal gevallen hun doel voorbij. Geen wonder dat veel kunstenaars en organisaties in al die administratieve regels soms het spoor

opdrachtgevers zijn soms geneigd om ermee te werken omdat ze daardoor de complexe administratie die komt kijken bij een korte tewerkstelling kunnen uitbesteden. Maar zo lopen kunstenaars een aantal sectorale voordelen mis, zoals het aanvullend pensioen voor kunstenaars en de eindejaarspremie. Bovendien rekent het SBK een commissie aan: dat betekent een bijkomende kost in het productiebudget die dus niet naar het loon van de kunstenaar kan gaan.

Kunstenaars lopen een aantal sectorale voordelen mis.

Dan is er nog het kunstenaarsvisum. Daarmee kan een kunstenaar dezelfde sociale rechten opbouwen als een klassieke werknemer wanneer er wel sprake is van een opdracht, maar niet van een arbeidsovereenkomst. Maar een kunstenaar die aan de slag is met zo'n kunstenaarsvisum valt niet onder het klassieke arbeidsrecht. Daardoor kunnen sectorale minimumafspraken zoals de cao in principe genegeerd worden.

Door gebruik van deze regelingen halen kunstenaars misschien net het einde van de maand, maar bouwen ze weinig of onvoldoende sociale rechten op. Dat is opmerkelijk voor een beroepsgroep die nota bene zijn eigen statuut heeft: het zogenaamde kunstenaarsstatuut. Maar omdat dat in essentie opgevat wordt als een interessant werkloosheidsstatuut werkt het langere arbeidsrelaties vaak tegen.

bijster raken. Ook leden van beoordelingscommissies of ambtenaren van de bevoegde Vlaamse of federale diensten kennen niet altijd alle finesses van de heersende regelgeving. Om dat te veranderen is er nood aan kennisuitwisseling, opleiding en gedeelde expertise. Dat zal niet alleen alle betrokkenen dichter bij elkaar brengen. Het is ook de beste manier om fair practices duurzaam te verankeren in de praktijk.

Standpunt

Om kunstenaars uit de precariteit te halen, is er nood aan een betere verloning die aansluit bij de artistieke praktijk. Dat kan enkel met een financieringsmodel waar volwaardige subsidiëring deel van uitmaakt. Daarnaast zijn een aantal administratieve en juridische ingrepen nodig. Veel heeft ook te maken met bewustwording. Bij kunstenaars zelf, bij organisaties en bij overheden.

Naar een volwaardig financieringsmodel

Laat ons beginnen met de financiering. Voor hun structurele werking rekenen kunstenuorganisaties en initiatieven op volwaardige financiering vanuit het Kunstendecreet. De overheid speelt vandaag al een belangrijke rol in het ondersteunen van sectorale initiatieven die de koopkracht versterken: ze schept mogelijkheden voor een eigentijds sociaal overleg en stelt middelen ter beschikking via de Vlaamse Intersectorale Akkoorden (VIA). De sociale partners, waaronder oKo, kunnen zo werken aan een aantal maatregelen die de positie van kunstenaars kunnen verbeteren. Zo is een nieuw systeem voor dagvergoedingen in de maak – een belangrijke manier van betaling in een sector waar korte contracten veel voorkomen. Bedoeling is om de minimumvergoedingen op te krikken en het systeem minder ingewikkeld te maken. Het doel: een minimale dagvergoeding die hoger is dan vandaag en die geldt voor elke artiest, ongeacht de discipline waarin hij werkt of de plek waar hij zijn artistieke prestatie geeft.

Daarnaast werken de sociale partners aan een proefproject dat de vergoeding van onbetaalde periodes die te maken hebben met de professionele artistieke activiteit wil stimuleren via reguliere dagcontracten. Flexwerkers kunnen zo deelnemen aan opleidingen bij het Sociaal Fonds Podiumkunsten en hun opleidingstijd betaald krijgen, net zoals hun vast tewerkgestelde collega's. Na een initiële investering van 46.000 euro volgt een evaluatie. Als het project succesvol is, komt er een uitbreiding naar andere onbetaalde werkperiodes, zoals de sectorale overlegmomenten. Die sectorale initiatieven verdienen steun. De VIA-akkoorden, die een positief effect hebben op de arbeidsomstandigheden en de koopkracht in de sector, kunnen daarin bepalend zijn.

Onze aanbevelingen: financieringsmodel

- 1 Ondersteun de sociale partners in hun inspanningen om de koopkracht, kwaliteit en duurzame tewerkstelling in de sector aan te zwengelen.
  - 2 Continueer de overheidsinspanningen in het kader van de Vlaamse Intersectorale Akkoorden.
  - 3 Ondersteun een autonoom, dynamisch en innovatief sociaal overleg dat ook freelancers betreft bij het uitwerken van sectorale afspraken.
-

Maar het VIA-akkoord en de sectorale afspraken zijn niet voldoende. Tegelijk moet de subsidiëeringsbasis voldoende zijn. Werkgevers zijn zich sterk bewust van hun verantwoordelijkheid en willen graag correct vergoeden. Maar ze botsen vaak op een administratieve werkelijkheid waarbij de principes van fair practices zoals vooruitgeschoven door de overheid niet sporen met de verstrekte budgetten. Nochtans begint een correcte betaling van kunstenaars bij een volwaardige subsidiëring op Vlaams niveau, ook voor wie actief is in marktgelieerde disciplines als beeldende kunsten, pop en rock. De subsidiebedragen moeten dus hoog genoeg zijn. Zo beschikken initiatieven naast hun gebruikelijke eigen inkomsten over voldoende bijkomende middelen om alle betrokkenen volgens de geldende cao's te vergoeden voor alle prestaties, ook de voorbereidingen en repetities.

Onze aanbevelingen: financieringsmodel

- 4 Voorzie volwaardige financiering. Verhoog het totale budget voor de kunsten met een herstel-investering om te vermijden dat het water kunstenaars aan de lippen stijgt. Voer vervolgens een optimalisatie van 25% door om nieuwe initiatieven kansen te geven.
  - 5 Voorzie een budget voor beurzen en projectsubsidies dat 15% van de middelen voor werkings-subsidies en kunstinstituten uitmaakt, zodat kunstenaars genoeg geld in handen krijgen om hun positie te verbeteren.
  - 6 Ontwikkel specifieke instrumenten die het verdienmodel van kunstenaars in marktgerichte disciplines aansterken, zoals een kader voor hangrecht in de beeldende kunsten.
  - 7 Zorg ervoor dat de subsidie-enveloppe rekening houdt met de indexering van de lonen en de baremische stijging van de loonkost.
-

Solide én flexibel: een toekomstbestendig kunstenaarsstatuut

Alle studies wijzen erop dat flexibel werken binnen het kunstenaarsberoep meer regel dan uitzondering is. Vaste ensembles met kunstenaars op de payroll behoren alsmaar meer tot het verleden. Hoewel die flexibele manier van werken zijn verdiensten heeft, is het belangrijk dat het voortdurende hoppen van opdracht naar opdracht geen nefaste gevolgen heeft voor de situatie van kunstenaars en dat specifieke instrumenten zoals de KVR, onkostenvergoedingen of tewerkstelling via SBK's niet oneigenlijk gebruikt worden.

Daar ligt een belangrijke opdracht voor onze federale beleidsmakers. Op korte termijn is er nood aan administratieve kaders die de grillige en gefragmenteerde arbeidspraktijk van artiesten vatten. Bepaalde aspecten van bestaande modellen, zoals het werken met raamcontracten in de context van flexijobs, kunnen inspiratie bieden. Hoe dan ook zullen de oplossingen maatwerk vergen en geënt moeten zijn op de courante praktijken. Op lange termijn moet er werk gemaakt worden van een nieuw, positief eengemaakt sociaal statuut dat de tewerkstelling van kunstenaars stimuleert. Dat moet er komen op basis van langetermijnonderzoek naar tewerkstelling in de sector.

Onze aanbevelingen: kunstenaarsstatuut

- 8 Ontwikkel nieuwe kaders die de nodige flexibiliteit bieden waardoor kunstenaars vaker en gemakkelijker kunnen genieten van de voordelen van een klassieke arbeidsrelatie.
  - 9 Zie toe op een correcte toepassing van regelingen zoals de KVR, onkostenvergoedingen en het werken met SBK's.
  - 10 Ontwikkel in nauw overleg met de sector een eengemaakt sociaal statuut dat gericht is op de stimulering van de tewerkstelling van kunstenaars.
-

Nog op federaal niveau is er nood aan helderheid op fiscaal en sociaal vlak. Dat geldt voor het statuut van auteurs- en naburige rechten, maar bijvoorbeeld ook voor de belastbaarheid van beurzen en prijzen. Om tegemoet te komen aan piek- en dalmomenten is er nood aan maatregelen om de inkomsten van artiesten te spreiden. Ook om de sociale rechten van kunstenaars te garanderen zijn er maatregelen nodig. Vandaag zijn de regels voor jaarlijkse vakantie, pensioen of ziekte immers geschreven op maat van de klassieke arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur. Verder dringt een vereenvoudiging van de werkloosheidsreglementering zich op. De berekeningswijze van uitkeringen moet dringend eenvoudiger worden. Partners zoals Cultuurloket kunnen ondersteuning bieden bij het identificeren van administratieve en juridische knelpunten.

Onze aanbevelingen: kunstenaarsstatuut

- 11 Werk aangepaste verrekeningsmodellen uit om de opbouw van sociale rechten en de toepassing van fiscale regels te faciliteren.
  - 12 Reduceer de complexiteit in de arbeidswetgeving. Doe dat met gedegen kennis van de tewerkstelling van kunstenaars en in overleg met de sectorale partners.
  - 13 Zoek in overleg met betrokken partners naar oplossingen voor de administratieve en juridische knelpunten die Cultuurloket in kaart brengt.
-

Gedeelde kennis, gedeelde praktijken

Al die maatregelen zijn een maat voor niets als ze onbekend zijn bij de groep die ermee aan de slag moet: de kunstenaars zelf, de organisaties, de beleidsmakers, ambtenaren en beoordelaars. Als we fair practices duurzaam willen verankeren in de praktijk is sensibilisering dus onontbeerlijk. De Vlaamse overheid en de fondsen spelen daar een belangrijke rol in. Zij kunnen kunstenaars en organisaties aanmoedigen om een voldoende deel van het budget aan te wenden voor faire betaling en om opleidingen te voorzien voor commissieleden. Ook huizen en gezelschappen dragen een verantwoordelijkheid in het sensibiliseren van de kunstenaars die ze tewerkstellen. De federale overheid kan haar ambtenaren dan weer inlichten over de courante praktijken in de sector, zodat de regelgeving een correcte toepassing kan vinden, zonder tegenstrijdigheden. Ook controles van de bevoegde instanties, zoals RVA, RSZ en de sociale inspectie zijn een belangrijk sensibiliseringsmiddel.

Verder verdienen artiesten, zeker als ze pas beginnen, voldoende begeleiding om hun artistieke praktijk op zakelijk en juridisch niveau aan te pakken. We pleiten ervoor om de nu al bestaande ondersteuning via Cultuurloket te versterken met trajecten op maat. Voor pas afgestudeerde kunstenaars denken we aan partnerschappen tussen het werkveld, de sociale fondsen, Cultuurloket en de overheid.

Onze aanbevelingen: gedeelde kennis

- 14 Leid toezichthouders en beoordelaars op over de bestaande statuten en geldende cao's zodat ze een geïnformeerd advies kunnen geven, rekening houdend met correcte loonsvoorwaarden.
  - 15 Begeleid kunstenaars met zakelijk en juridisch advies op maat, in de eerste plaats via Cultuurloket.
-

Omdat er zoveel betrokkenen zijn, dreigt echter het gevaar dat iedereen naar elkaar blijft zitten kijken, en dat er niemand iets doet. Daarom lanceert oKo in 2020 het charter fair practices. Dat heeft als doel om te definiëren wat eerlijke principes en praktijken zijn voor alle disciplines binnen het Kunstendecreet – zonder er een keurslijf van te maken. Naast een richtinggevend kader met algemene principes en afspraken werken we aan een toolbox met instrumenten zoals feecalculators en modelcontracten. We stellen alles centraal ter beschikking voor de hele sector, zodat iedereen ermee aan de slag kan. Zo wordt het charter een cruciaal instrument om onderhandelingsgesprekken transparanter, fairder en makkelijker te laten verlopen.

Onze aanbeveling: gedeelde praktijken

- 16 Ondersteun de sector in zijn ambitie om van integriteit, fair practices, cultural governance en duurzaamheid een speerpunt te maken. Erken het charter fair practices van oKo formeel, onderschrijf de principes ervan als Vlaamse overheid, en voorzie positieve incentives voor organisaties die ernaar handelen.
-

Conclusie

Ondanks alle goede bedoelingen die kunstenaars, werkgevers en overheden aan de dag leggen als het aankomt op de positie van de kunstenaar, stellen we vast dat onze artiesten in de precariteit blijven belanden. De budgetten zijn vaak te laag om een correcte vergoeding te voorzien. Administratieve kaders blijken de artistieke praktijk onvoldoende te vatten en schieten zo hun doel voorbij. En voor de meeste betrokkenen zijn de geldende regels, de manieren om ze toe te passen en een gedeeld begrip van fair practices te vaag. Een aangepast, transparanter regelgevend kader en een brede kennis van fair practices kunnen soelaas brengen – het charter fair practices dat oKo ontwikkelt kan daar een bijzonder waardevol instrument voor zijn.

Referenties

- » 'Handvest voor de podiumkunstenaar'. Via: <https://www.handvest.org> (toegang op 22 augustus 2018).
- » Delphine Hesters. *De positie van de kunstenaar in het hedendaags kunstenveld*. Kunstenpocket #3. Kunstenpunt, Brussel, 2019.
- » Wouter Hillaert. 'De smalle portemonnee van Theater Aan Zee'. In: *Rekto:Verso 85*, september – oktober – november 2019, p. 52-56.
- » Leen Laconte. 'Op weg naar een charter fair practices'. In: *Rekto:Verso 85*, september – oktober – november 2019, p. 84-85.
- » Jessy Siongers, Astrid Van Steen en John Lievens. *Loont passie? Een onderzoek naar de sociaal-economische positie van professionele kunstenaars in Vlaanderen*. CuDOS, UGent, Gent, 2016.
- » Sociaal Fonds Podiumkunsten. 'Arbeidsmarktmonitor 2017'. Via: https://www.podiumkunsten.be/sites/default/files/2018-07/arbeidsmarktmonitor_2017.pdf (toegang op 22 augustus 2018).
- » State of the arts: *Fair arts almanac*, 2019.
- » Els Vanheusden. 'Het sociaal statuut van de kunstenaar: van algemeen vangnet naar een visum voor 'the happy few'?'. In: *Auteurs & Media*, Larcier, Brussel, 2016/2, p. 200-212.